

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Οι σελίδες που ακολουθούν περιλαμβάνουν·

1. Το γλωσσικό υλικό που συγκεντρώθηκε μετά το Δεκέμβριο του 2009 και δεν ενσωματώθηκε στο κυρίως βιβλίο.
2. Ονόματα παιχνιδιών της Τερπνής και της Νιγρίτας που παίζονταν στα χωριά της Βισαλτίας με άλλα ονόματα.
3. Μία σελίδα για τις προσωπικές σημειώσεις των αναγνωστών.
Σημείωση: Οι συντομογραφικές και οι ιδιωματικές αναφορές, αν δε συνοδεύονται από την ένδειξη «π.», τότε αφορούν στο γλωσσικό υλικό του κυρίως βιβλίου.

1. Γλωσσικό υλικό

α' Λέξεις

αγιάρ(ι), το· η ρύθμιση για το καντάρι, [τουρ. *ayar* (= ρύθμιση, ρέγουλα, μέτρο)].

αγρογιόσμοις, ο· ο *αγροδυσόμοις*, [δες λεξ.].

αδειαστάς, ο· αυτός που *αδειάζ(ει)*, περνά τα πράσινα φύλλα του καπνού από τις βελόνες στα *σαρίκια*, [*αδειάζου*].

αλετρόφια, τα· ξύλινα κομμάτια πίσω από το υνί της *κουντούρας*, που προεξείχαν αριστερά και δεξιά, και άνοιγαν την αυλακιά, *[αλέτρι + φρύδια > (αλετρόφρυδια) > *αλετρόφ(ρυδ)ια* > *αλετρόφια*, όπως αλογόφρου > αλογόφι > *λουγκόφ(ι)*].

αμπαρούδ(ι), το· μικρό «σακί» πλεγμένο από *σάλμα*, που το έπλεκαν οι ψαθάδες για να αποθηκεύουν σιτάρι, [υποκ. της λ. *αμπάρ(ι)*].

αντρουπή, η· δες λεξ., είναι και *μανιτάρι*, [επειδή μοιάζει με πέος].

αρμάξ, ν'· αναγνωρίζεται ως ρ. τύπος του μσν. *αρμάζω*, με τη σημ. του *ταιριάζω*, [αρχ. *ἀρμόζω* (= συνενώνω, συναρμόζω, εφαρμόζω τη δικαιοσύνη, και για γάμο νυμφεύω) > μσν. *ἀρμάζω* (= *ταιριάζω*) > ν' *αρμάξ*, όπως από το *φουνάζου* > να *φουνάζξ*].

βαρβαρώνοι· ρ., *-ρουνα*, *-ρουσα*, *-θκα*, λέγεται όταν ο αφηγητής, για λόγους ευπρέπειας, αποφεύγει να χρησ. το ρ. που αποδίδει την ενέργεια της γενετήσιας πράξης, [αρχ. *βάρβαρος*].

βζάρου, η· στη Νιγρ. η *βζου*.

γκαβαλνάς, ο· ειρων. ο μεγαλόσωμος *γκαβός*.

γκαζάς, ο· ο *πλανόδιος έμπορος* που πωλούσε *γκάζ(ι)*.

γκουρούδ(ις), οι· βώλοι πηλού που χρησιμοποιούσε ο *τσιανακάς* όταν έφτιαχνε τμηματικά τα *πιθάρια*, για ενώνει το στεγνό τμήμα με το νέο που πρόσθετε, *[τουρ. *göru/mek* (=συναντιέμαι)].

ένα πααίν(ει)· επαναλαμβάνει κάτι συνεχώς, *ένα πααίν(ει) του στόμα τ'* = φλυαρεί, *ένα πααίν(ει) να τον δώσου δανκά*.

- εχ** επιφ. που εκφράζει ευχή ή επιθυμία, *εχ να είχα μια πίτα!*, αλλά και απειλή, *εχ άμα σι πιάσου θα σι πω*.
- ζιάζιακας**, ο· το *σουπέρι(ι)* όταν το χτυπά ο ήλιος, ότι και *ζιάβιντκου*.
- ζμπράγκες**, οι· λεπτά σιδερένια καρφιά του τσαγκάρη, που τα χρησ. για να καρφώνει προσωρινά το φόντο στο καλαπόδι, [*μπριάγκα*].
- καλαμάρι(ι)**, το· καλαμάρι, μελανοδοχείο· ένα είδος φαγώσιμο μανιτάρι, *Corpinus comatus*/ *Κόπρινος* ο τριχωτός, [μτγν. *καλαμάριον* > μσν. *καλαμάριν*, ο πύλος του μοιάζει με το θαλασσινό καλαμάρι].
- καναπιλίκ(ι)**, το· το ύφασμα που έστρωναν πάνω στο *μιντέρ(ι)*, [*καναπές* + *-λίκ(ι)*].
- καρά μινάς**, ο· μεγάλο και ψηλό σπίτι, μεγάλη οικοδομή, [τουρ. *kara* (= κτήμα) + *μινάς*].
- καταρράκ(η)ς**, ο· μεγάλο πριόνι που το χειρίζονταν δυο εργάτες· το χρησιμοποιούσαν παλιότερα για κόβουν κορμούς δέντρων και, προτού έρθουν οι πριονοκορδέλες, για να τους σχίζουν βγάζοντας σανίδια, [αρχ. *καταρράκτης*].
- κατσαπρόκος**, ο· σουβλί του τσαγκάρη με κοντό μεταλλικό στέλεχος, ειδικό για να καρφώνει τα ξυλόκαρφα, [ιταλ. *caccia-brocca*].
- κερτίζου**· ρ., παρ. *κέρτιζα*, σημαδεύω τα *παρμάκια* της ρόδας του κάρου για να ετοιμάσω τις άκρες τους για σύνδεση με τις αψίδες, [τουρ. *kerte* (=σημάδι, εγκοπή)].
- κλώστρος**, ο· (προσφ.), εργαλείο ειδικό για το κλώσιμο γιδότριχας, που λειτουργούσε όπως η ρόκα, μόνο που ήταν πολύ μεγαλύτερο κι αντί για σφοντύλι είχε έναν βαρύ ξύλινο σταυρό, [αρχ. *κλωστήρ*].
- κινόδοντα**, τα· πρηξίματα στο στόμα, που εμπόδιζαν τα μωρά να θηλάσουν, [αρχ. *κυνόδους* > *κυνόδοντας* > *κυνόδοντα*].
- κόθρος**, ο· κόθρος, το κυλινδρικό πλαίσιο στο κόσκινο ή το *ντριμόν(ι)*, ο κυκλικός γύρος της πίτας, ***[αρχ. κόθουρος* (= αυτός που δεν έχει ουρά) > κόθρος· η κυλινδρική επιφάνεια και ο κύκλος δεν έχουν αρχή και τέλος, δεν έχουν ουρά].
- κουμπούλ(ι)**, το· μικρός κόμπος, *κουμπούδ(ι)*, *θα του κάνουμι κουμπούλ(ι)* = θα το κάνουμε κόμπο, μτφ. θα το σιγουρέψουμε, θα το ανεχτούμε, [*κουμπούδ(ι)* και *δ* > *λ*].
- κουπανούδ(ι)**, το· δεξ λεξ., από όπου και η βρισιά κόπανε (= μικρέ, ανόητε).
- κουρικλίθκος**· δεξ λεξ., *κουρικλίθκα* φαγητά γίνονταν και στην κατσαρόλα.
- κρανιά**, η· δεξ λεξ., είναι δ. από το ξύλο του οποίου γίνονταν οι σάρισες των αρχαίων Μακεδόνων.
- κρινάκ(ι)**, τ· αγριολούλουδο με λευκά πέταλα στο άνθος του· το άνθος του μοιάζει με αυτό του φ. *Crocus cancellatus*, [αρχ. κρίνον].
- κρόθους**, ο· η περίπου σφαιρική απόληξη στη βάση από τα παλιά πιθάρια, [*γκρόθους*].
- κρούνα**, η· δεξ λεξ., όταν τα παιδιά πετούσαν παλιότερα το γαλατόδοντο στα κεραμίδια απευθύνονταν στην κουρούνα, λέγοντας «*να κουρούνα μ' κόκαλο / και δος μου σιδερένιο...*». (Γζωρτζ Φρέντερικ Άμποτ, *Λαϊκός Μακεδονικός Πολιτισμός*, εκδ. Στοχαστής, Αθήνα 2009, σ. 66).
- λιανουφάσλα**· δεξ λεξ., στην Τερπνή είχαμε *λιανουφάσλα* δύο ειδών, αυτά με μαύρο στίγμα στη φύτρα τους (τα *γυφτοφάσουλα*) και τα άλλα με περίπου άσπρο στίγμα· αυτά με το μαύρο στίγμα είχαν καλύτερη απόδοση ανά στρέμμα από τα άλλα, ενώ

- τα δεύτερα θεωρούνταν καλύτερης ποιότητας, αφού στο μαγείρεμα δεν μαύριζαν το ζουμί τους.
- λόθρα**, η· γεωργικό εργαλείο για ανάμειξη, με περιστροφή, του σπόρου των σιτηρών με φάρμακο, [η λ. είναι ξένη και δεν έχει σχέση με τη *λότρα* ή τις *λόθρες*: **ιταλ. lotto > λότος > λοταρία (> *λότρα* > *λόθρα*, με τ > θ), επειδή περιστρέφεται].·
- λόθρες**, οι· τα καρφιά στα πέταλα, *βάνει ασημένια πέταλα μαλαματένες λόθρες*, δες Ν.Π.γ' τρ. 449.0, [*λότρα*, και τ > θ].
- μαϊμουνας**, ο· ο πλανόδιος που έδινε παραστάσεις με μια μαϊμού, η οποία χόρευε ή εκτελούσε διάφορα παραγγέλματα, [*μαϊμούν(ι)*].
- μαλάκι(ι)**, το· (προσφ.) το μικρό βουβάκι, το *βουβαλούδ(ι)*, **[αρχ. δάμαλις > δαμαλάκι > μαλάκι].
- μαλαματεύου**· ρ., *μαλαμάτιβα*, -*τιψα*, μαζεύω ψήγματα χρυσού, *πάππου μ' μαλαμάτιβι στου Σαρπουβνό τουν πουταμό*, [μαλάσσω > αρχ. μάλγαμα > μσν. μάλαμα].
- μαυρουγάν(ι)**, το· ποικιλία σταριού με μαύρο άγανο, [*μαυρου-* + *άγανο*].
- μιλιάδ(ι)**, το· δες *λεξ.*, υπάρχει η άποψη ότι οι σάρισες των αρχαίων Μακεδόνων γίνονταν και από *μιλιάδια*.
- μισούδ(ι)**, το· δες *λεξ.*, λέγονταν ειρων. και το αδύνατο ή άσαρκο παιδί.
- μπαζντρακουβότανο**· το· βότανο που χρησ. για να θεραπεύουν τις *μπαζντραβίκες*.
- μαζακμί(ι)**, το· το αιματόξυλο, ξύλο από το ομώνυμο δέντρο, το *Haematoxylum campechianum*, της οικογένειας *Καισαλπινιδών*, στην οποία ανήκουν η χαρουπιά και η κουτσουπιά· χρησ. για την παραγωγή της αιματοξυλίνης, χρωστικής για το κόκκινο χρώμα, [τουρ. bakam/bakkam].
- μπασμάς**, ο· δες *λεξ.*, ήταν και το επάνω σεντόνι στο πάπλωμα, σταμπωτό αλλά και υφαντό.
- μπασμένια**, τα· τα σταμπωτά υφάσματα.
- μπρακ**· λ. που χρησ. μόνο στη φρ. δε μας κάντς του μπρακ; = δεν ξεκουμπίζεσαι; ή δε μας παρατάς; [πιθανώς από το αγγλ. break (= διακόπτω, διακοπή κ.λπ)].
- μσόσκιλα**, τα· τα μεσόσκελα, *στα μσόσκιλα είναι του μνι*, [*μσό-* (< κ. μεσό-) + *ασκέλ(ι)*].
- ναλτσιάς**, ο· πεταλόκαρφο για ευρωπαϊκά πέταλα, τα «μισοφέγγαρα»· το κεφάλι του, περίπου σαν αντιστραμμένη κόλουρη πυραμίδα, μπαίνει όλο μέσα στην τρύπα του πέταλου, [τουρ. nalca (=πέταλο)].
- νήμα**, το· δες *λεξ.*, στη Νιγρ. ήταν και το δίχτυ που χρησιμοποιούσαν για τη μεταφορά του άχρuru.
- νουφός**, ο· φωνή, ανάσα, *άμα διεις ίσκιουμα μην ουμιλάς γιατί θα σι πάρ(ει) του νουφό σ'* = άμα δεις φάντασμα μη μιλάς γιατί θα σου πάρει τη φωνή, [τουρ. nefes (= αναπνοή, ανάσα)].
- νταούλ(ι)**, το· δες *λεξ.*, συσκευή που χρησιμοποιήθηκε για να ανακατεύουν το σπόρο του σταριού με φάρμακο που τον απάλλασσε από το *χούχλο*.
- ντιζγκιρές**, ο· δες *λεξ.*, αλλ. *ντισκιρές* (Νιγρ.)· μτφ. σημ. κουτσομπολιό, *τουν διάβασαν του ντισκιρέ* = του έσυραν «τα εξ αμάξης».
- ξινουγιννάου**· ρ., δες *λεξ.*, για τους άντρες μτφ. σημ. ξενοκοιμούμαι.
- ξινουριά**, η· πλήθος ξένων, *πουλή ξινουριά είχι προουπουλιμικά*, [*ξινου-1* + *-ριά*].
- ξιφούντουμα**, το· η ενέργεια του *ξιφουντόνου* (π.).

- ξιφουντώνου**· ρ., *ξιφούντουνα*, -σα, -ντόθκα, βγάζω τον πάτο από ξύλινο κρασοβάρελο, *ξιφουντώθκι του βαρέλ(ι)*, [ξι- + φουντώνου 2].
- πιστάρισμα**, το· εργασία του τσαγκάρι, το χτύπημα στα βρεγμένα σολοδέματα όταν τα έβγαζε από το νερό, για να απομακρύνει τα νερά τους.
- πλαγγόνα**, η· μικρό πουλί, σαν το *σπουρτούδ(ι)*, με κιτρινωπό χρώμα και λίγο κόκκινο στο λαιμό, [αρχ. ή πλαγγών = κούκλα].
- πόμπες**, οι· υλικό με το οποίο ενισχύονταν το εμπρός πάνω μέρος στις μύτες των παπουτσιών, για να είναι σκληρές, [ιταλ. bomba].
- πρέκνις**, οι· οι *τσέπρις*.
- προυβατίνας γλώσσες**, τ'ς· αγριόχορτο που το έβαζαν στις πίτες μαζί με τα *ματσιατάκα*, [αρχ. πρόβατον + αρχ. γλώσσα].
- πυρουμάχους**, ο· δεξ λεξ., εμποδιστής της φωτιάς· όταν οι εστίες δεν ήταν κολλητές στον τοίχο υπήρχε στη μια πλευρά τους ένας τοίχος ύψους 1 μ., που λειτουργούσε ως προφυλακτήρας.
- ρουτσιούκ(ι), το**· το παντελόνι που στένευε κάτω από το γόνατο και κούμπωνε με τρία κουμπιά, [τουρ. gücu (= συσταλτικός)].
- σκαντζόχοιρου τ' αγκάθ(ι)/του πουδαρούδ(ι), τ**· αγκαθωτός θάμνος που οι ρίζες του χρησ. στην παρασκευή πρακτικού φάρμακου για τις αιμορροΐδες.
- σκυλάκια**, τα· δεξ λεξ., υπάρχουν και αγριολούλουδα με το ίδιο όνομα και άνθος.
- σούλτου**, η· αλλ. η *σουλταρού*.
- συβαστής**, ο· ο τεχνίτης που *ξιανοί(ει)* το βαμβάκι (Νιγρ.), ο *σκαμαγγάς*, [αρχ. σύν + αρχ. βιβάζω (δεξ *βάζου* 2) > (συμβάζω) > βυζ. συμβάζω (= συμβιβάζω, συνταιριάζω, τακτοποιώ), επειδή ο τεχνίτης τακτοποιεί το βαμβάκι με τη *μαγγάνα* του].
- συρτουπαπτσάς**, ο· αυτός που φορά *συρτουπάπτσα*, μτφ. ο ντυμένος ατημέλητα, [*συρτουπάπτσου*].
- τάφ(ι), το**· αλλ. το *τάβ(ι)*, (Νιγρ.).
- τάλια**, η· η απόσταση από τον ώμο μέχρι τη μέση στα γυναικεία φορέματα, [ιταλ. tagliare > ελλ. ταλιαρίζω/ταλιάρω (= κόβω, τέμνω)].
- τειαφιστήρι(ι), το**· το θειαφιστήρι, αλλ. η *τειαφιστήρα*, [*τειαφ(ι)* + -τήρ(ι)].
- τέκνισα**· ρ., γνωστό μόνον στον αόρ., γέννησα, χρησ. μόνο για διατύπωση άρνησης, *αφτήν δεν τέκνισι κι πήρι ψυχουπαϊδ(ι)* = αυτή δε γέννησε δικό της παιδί και υιοθέτησε ένα αγόρι, [τέκνον > αρχ. τεκνώω].
- τζιάπ(ι), το**· δεξ *τζιάπ(ι)*.
- τζιαμτζής**, ο· ο τεχνίτης, πλανόδιος ή με κατάσταση, που τα περνούσε τα *τζιάμια*.
- Τζιαρπίστα**, η· άλλη γραπτή ονομασία της Τερπνής, όπως διασώθηκε σε πίνακα του 1880 για τα χωριά της εκκλησιαστικής περιφέρειας Νιγρίτας.
- τιλιάλ(η)ς**, ο· ο κήρυκας, ο τελάλης, [τουρ. tellal (= τελάλης), ** δεξ *ντιλάλ(η)ς*].
- τσιαγκλί**, το· (προσφ.) το *χλιμπούρ(ι)*.
- τσιγκριούμι**· ρ. γνωστός μόνο ο τύπος *τσιγκριούντι* (=συγκρίνονται), που χρησ. όταν γίνεται λόγος για πρόσωπα ή πράγματα που έχουν περίπου το ίδιο μέγεθος, π.χ. *φτα τσιγκριούντι* = αυτά συγκρίνονται, αυτά είναι περίπου ίσα, [αρχ. συγκρίνω].
- τσιλίκαρους**, ο· μεγάλο *τσιλίκ(ι)*, μτφ. το πέος σε στύση, [*τσιλίκ(ι)* + -άρους].
- φακάχυρου**, το· το «άχυρο» που προέκυπτε από το αλώνισμα της φακής με τη *ντουκάν(η)* στο αλώνι, [αρχ. φακή + άχυρο].

- φλαούνα**, η· (προσφ.), η *τουρτούδα*, από όπου και το προσων. *φλαούνας*.
- φουναχτάς**, ο· ο εργάτης που, την εποχή που δεν υπήρχαν ξυπνητήρια, φώναζε τους εργάτες, υφαντές ή *πασταλιτζήδες*, από τα σπίτια τους για τη δουλειά, [*φουνάζου*].
- φρίγουμι**· ρ., νιώθω φρίκη, δεξ λεξ. *φρίττω*· το ρ. λέγεται και σε άλλους χρ. εκτός από αυτούς του λεξ., *να πάει του κουρτσούδ(ι) στα Σέρρας για να μη φρίγιτι* = να πάει το κοριτσάκι στις Σέρρες για να μην τρομάζει, (η φρ. ειπώθηκε στη Νιγρίτα κατά τον Εμφύλιο για την προστασία μικρού κοριτσιού), [τα ρ. της αρχαίας ελληνικής *φρίττω* (= τρομάζω) και *φρύγω* (= ψήνω) έχουν ομόηχο αόριστο *έφριξα* και *έφρυξα* αντίστοιχα. ** Προφανώς ότι οι Νιγριτινοί από τον αόριστο του *φρίττω* (*έφριξα*) πέρασαν στον ομόηχο αόριστο του *φρύγω* (*έφρυξα*) και από εκεί στον αντίστοιχο ενεστώτα του, οπότε από το *φρύγω* προήλθε το *φρίγουμι*].
- χλιαραίνου**· {*χλια-*}, ρ., παρ. και αόρ. *χλιάρινα*, κάνω κάτι χλιαρό, γίνομαι χλιαρός (Νιγρ.), παρ. *όταν κόμα χλιάρι του νιρό*, αόρ. *απού ώρα χλιάρι του νιρό σ', έβανα του νιρό να χλιαρίν(ει)*, [*χλιώνου*].
- χλιώνου**· ρ., δεξ λεξ., *θα/να χλιώσου, καρτέρα μέχρι να χλιώσ(ει) του νιρό*.
- ψέφκους**, -**φκια**, -**φκου**· *ψεύτκους*, [δεξ λεξ.].

β' Δείγματα γλώσσας

Παροιμίες κ.ά.

1. *Άμα γιράσ(ει) πέτνιους, τουν τσιουμπούν κι αρνίθις.*
 - Ό,τι η πρμ. 13, δεξ και π. 50.
2. *Άμα είνι να τουρκέψς, να γεντς αγάς.*
 - Λέγεται ειρων. γι' αυτούς που κάνουν υποχωρήσεις στη συνείδησή τους παίρνοντας μεγάλα ανταλλάγματα.
3. *Άμα βγεις στ' αλών(ι), να παλέψς στου μπάσ(ι).*
 - Να αγωνίζεσαι για σποδαία κι όχι για ασήμαντα.
4. *Άμα σι τιτοιώσ(ει) Κατής, απού ποιον θα κριθείς;*
5. *Απόλνα ράμμα.* • Ό,τι η κ. φρ. «Τράβα κορδέλα».
6. *Απού ένα πρόβατον ιφτά τουμάρια βγάζουν.*
 - Σχολιάζει την υπερβολική επιβάρυνση των προϊόντων από το κράτος με τους φόρους και από τους εμπόρους με τα αλληπάλληλα κέρδη τους.
7. *Αυτός πλάει μέρα κι αγουράζ(ει) νύχτα.*
8. *Αχιλώνα δε φουβάτι του χαλάζ(ι).* • Λέγεται μτφ. όταν είναι εδραιωμένη η αίσθηση της ασφάλειας.
9. *Βάρα μι (ή σκούντα μι) κι ας κλαίουν.*
10. *Βγες κακό 'π' τα μάτια μ'.*
11. *Βγήκαν κώλ(οι) κι μπατάλιασαν τα μνια.*
 - Λέγεται ειρων. όταν κάτι ασήμαντο παρουσιάζεται για σπουδαίο.
12. *Γάτα προστάζ(ει) τ' νουρά τ'ς.* • Ό,τι και η πρμ. 104.
13. *Γεία έχουν κι τα γιουφτούδια μα πουτσαρικά τ'ς φαίνιτι.* • Ό,τι και η πρμ. 63.
14. *Γέρους κι αν πινεύιτι σ'ν ανηφόρα φαίνιτι.*
15. *Γιουφτίτκουζ ύπνους.* • Λίγος ύπνος με την ευκαιρία κάποιου διαλείμματος.
16. *Δανκό του πήρις;*
 - Λέγεται σε κάποιον όταν μεταφέρει υγρό (νερό, κρασί) σε ξέχειλο ποτήρι, επειδή όταν παίρνουμε κάτι δανεικό φροντίζουμε να μην είναι λειψό.
17. *Δεν είνι να ψουφήσ(ει) γάδαρους, τι τζιχάπ(ι) θα δώσουμι.*
18. *Δε χτάζ(ει) την καμπούρα τ'.* • Δεν κοιτάζει τα δικά του μειονεκτήματα, λάθη-ό,τι το αρχαίο «Έκαστος των ανθρώπων δύο πήρας φέρει».
19. *Δο μ' κυρά μ' τουν άντρα σ' κι κράτα συ τουν κόπανου.*
 - Ευώθηκε από μια χήρα όταν άκουσε ευμενή σχόλια για τον κόπανό της από μια παντρεμένη κι από εκεί και πέρα λέγεται ειρωνικά, ως αρνητική απάντηση, σε ετεροβαρείς προτάσεις ανταλλαγής αγαθών.
20. *Δούλιβι γιουβάν(η), του τσιφλίκ(ι) θκο σ' είνι.* • Λέγεται ειρων. για την εκμετάλλευση των εργαζομένων από τα αφεντικά τους.

21. *Ε, (όν.) κι άδειους τόπους.*
 • Λέγεται ειρων. για κάποιον που παριστάνει το σπουδαίο ή τον έξυπνο ενώ δεν είναι. Δες και πρμ. φρ. 24.
22. *Είχαμι ουχτώ βάσανα κι ένα φτο ιφτά.*
 • Λέγεται ως ειρωνική απάντηση στην αναφορά κάποιου τελευταίου βάσανου για να υποτιμηθεί η σημασία του.
23. *Έμαθα, κυρά μ', τιτοιώνισι, ήρθα κι γω.*
24. *Ήταν κτσος, τουν πόνισι κι του πουδάρι(ι).* • Ό,τι και η πρμ. 248.
25. *Θα δαγκά(ει)ς κληματσίδα κι θα στυλώ(ει)ς/αναλάβς.*
 • Η φρ. χρησ. αλληγορικά, για να τονώσει το ηθικό γερόντων που νιώθουν εξασθενημένοι προς το τέλος του χειμώνα· παλιότερα στη Νιγρίτα πολλοί νοικοκυραίοι άφηναν ελεύθερα τα γαϊδούρια τους το χειμώνα, κι αυτά γυρνώντας αδέσποτα γύρω από το χωριό και μη βρίσκοντας άλλη τροφή, έτρωγαν κληματσίδες (κληματόβεργες) για να *στυλώσουν* και να επιβιώσουν.
26. *Θα του κάνουμι κουμπούλι(ι).*
 • Λέγεται ειρων. όταν μας προτείνουν για σίγουρο κάτι που δεν είναι.
27. *Ήπιαν γάτις ξίδ(ι).* • Ό,τι και οι πρμ. φρ. 56, 81, 105, και 160.
28. *Καζάντσι/κέρδισι τ' βλάχου του ρουλόι.* • Λέγεται ειρων. με την έννοια ότι δεν κέρδισε τίποτε, εννοώντας ότι παλιά οι Βλάχοι δεν είχαν ρολόγια.
29. *Καλή είναι ζουή, μα γκουντροκλάει σαν του τζιόρτζιλου στον κατήφουρου.*
 • Η ζωή περνά γρήγορα.
30. *Καλουκάμι Κ...λούσις: λέγεται ειρων. σε απρόσκλητους επισκέπτες· η φράση έχει αφετηρία το χαιρετισμό ενός περαστικού Νιγριτινού προς μια ομάδα γυναικών, που φορούσαν άσπρις κλάκις στο χωράφι και μετά το χαιρετισμό είδε να *ξιπάζονται ένα κουπάδ(ι) γκλάρ(οι).**
31. *Κράτα νιάτα για τα γιράματα.* • Οδηγία στους νέους για οικονομία δυνάμεων.
32. *Λέξου λέξου (διαλέξου- διαλέξου), (πάρι τώρα) τ' Γκαβαλέξου.* Δες πρμ. 90.
33. *Μέχρι τότε ζει ο Κύριος.* • Ό,τι η κ. φρ. «μέχρι τότε έχει ο Θεός».
34. *Μόνου συ έχς μαύρου βόδ(ι) που του λεν καρατζιά;*
 • Λέγεται ειρων. σε όποιον διεκδικεί για δικό του κάτι που είναι κοινό κτήμα.
35. *Μπούιρουν κι μη ζ(υ)γώνς.*
 • Αστεϊσμός, με πρόσκληση για φαγητό και απαγόρευση για ζύγωμα.
36. *Ντύστι μι, στουλίστι μι, τ' μάνα μ' θέλου.*
37. *Όλα σ'ν αράδα κι γάμους την Τιτράδ(η).*
 • Με τη φρ. ειρωνεύονται την αταξία.
38. *Ο λόους σ' μι χόρτασι κι του φαϊ σ' φάτου.*
39. *Όποιους γυρίζ(ει), μυρίζ(ει).* • Το *μυρίζ(ει)* λέγεται μτφ. με τη σημ. του πληροφορείται, μαθαίνει, όπως το κ. *μυρίζεται*.
40. *Όταν διο τουν κούτ(ι)κα μ'.* • Λέγεται για να εκφράσει το αδύνατο.
41. *Ό,τι είπι Βασιλός.*
 • Φρ. με την οποία στη Νιγρ. ειρωνεύονται αυτούς που, χωρίς να διατυπώνουν δικές τους σκέψεις, επαναλαμβάνουν ότι λένε οι άλλοι. Σε μια ονομα-

- στική γιορτή, τότε που κερνούσαν γλυκό από τη *λίμπα* με τη σειρά, ο πρώτος που κεράστηκε κι έδωσε τις ευχές ήταν κάποιος Βασιλός. Όταν κεράστηκε ο δεύτερος μη ξέροντας τι άλλο να ευχηθεί, ξέφυγε με τη φρ. που έμεινε παροιμιώδης, «*Ο,τι είπι Βασιλός*».
42. *Όσου τρανεύουμι τόσου πουνιούμιστι.*
 • Αναφέρεται στις σχέσεις ανάμεσα στους συγγενείς.
43. *Πα στον τσούρλου κι κουκούδ(ι).* • Ό,τι η πρμ. 278.
44. *Πώς κατάντισι αητέ να σι τιτοιών(ει) αχιλώνα.*
45. *Σαν του μπόι μ' βρίσκου, σαν τα μαλλιά μ' βρίσκου, σαν του μυαλό μ' δε βρίσκου.*
46. *Σαν του νιρό να πας.*
 • Να είσαι καλοτάξιδος, να περνάς, όπως το νερό, όλα τα εμπόδια. Ευχή της μάνας στα παιδιά της, που ρίχνει λίγο νερό πίσω τους όταν ξεκινούν για ταξίδι.
47. *Σι ήρτι ένα (κακό), καρτέρα κι άλλου.*
 • Υπάρχει η πρόληψη, ότι κλείνει ο κύκλος τους μόνο όταν τριτώσει το κακό.
48. *Σκλήκ(ι) μυρμήγκ(ι).* • Αποδίδει την έννοια του μεγάλου πλήθους ατόμων αλλά και της μεγάλης ποσότητας μικροαντικειμένων. *Ου! Στρατός είναι σκλήκ(ι) μυρμήγκ(ι)! = Ου! Είναι πάρα πολύς ο στρατός.*
49. *Στου Μπόζντα (όρος Μενοίκιον) βρέχ(ει), Νιγρίτα νουτίζ(ει).*
 • Ό,τι η κ. πρμ. «Κοντά στο βασιλικό ποτίζεται κι η γλάστρα».
50. *Τα γέρκα τα γαδούρια τα καβαλκεούν τα πλάρια.* • Δες πρμ. 13 και π. 1.
51. *Τα γρούνια πiz τα έχουν.* • Εννοεί τα γεννητικά όργανα και χρησ. όπως η κ. πρμ. «Πίσω έχει η αγλάδα την ουρά».
52. *Τάιζι σκλια να σι γκαβγκίζουν.* • Λέγεται μτφ. για τα παιδιά που δε σέβονται τους γονείς τους. Δες και πρμ. 159.
53. *Τανκ παπάς κι στον κούτσουρου.*
 • Ειρωνικός σχολιασμός του τεμπέλη ή της τεμπέλας. Παλιότερα έξω από τις εξώπορτες των σπιτιών υπήρχαν κάποια κούτσουρα ή πέτρες που χρησιμοποιούνταν για καθίσματα στο *σόμπουρου*. Η φρ. στην κυριολεξία εννοεί ότι με το χτύπημα του σήμαντρου ο τεμπέλης ή η τεμπέλα, μη έχοντας δουλειά, έβγαινε αμέσως για το *σόμπουρου*.
54. *Τας θύρας τας θύρας κι η/ο ... (όνομα) πiz τ' θύρα.*
 • Λέγεται για να σχολιάσει ειρων. αυτούς/ές που πηγαίνουν αργά στην εκκλησία, την ώρα που λένε το «πιστεύω».
55. *Τι έχουν τα έρμα κι ψουφούν; Μι τουν ήλιου τα βγάζου, μι τουν ήλιου τα βάζου.* • Αναφέρεται στο βόσκημα των ζώων.
56. *Τι να πεις και τι ν' αρμάζεις;* • Η ελεύθερη απόδοσή της είναι «τι να πεις και τι να ταιριάξεις/προτείνεις;» η έκφραση λέγεται για να εκφράσει απορία, όταν δεν υπάρχει καθαρή απάντηση «περί του πρακτέου»· όπως η κοινή φρ. «τι να πεις και τι να κάνεις».

57. *Τι να πεις και τι να ρημάζεις;* • Λέγεται όπου και προηγούμενη φρ., με εσφαλμένη όμως αντικατάσταση του ρ. τύπου του αρμάζω, ν' αρμάζεις, με αυτόν του ρημάζω, να ρημάζεις.
58. *Τ' κόσμου άσπουντους ουχτρός, τ'ς μάνας χρυσός γιος.*
59. *Τουν ανάπουδου τουν άνθρουπου, τουν σ(η)μαδεύ(ει) Θιός.*
• Οι σακάτηδες είναι δύστροποι, είναι ανάποδοι άνθρωποι.
60. *Τουν έφιρι καπάκ(ι).* • Τον έριξε κάτω, τον τούμπαρε, τον ξεγέλασε.
61. *Του πιδί στου σπί(ι)/πάπλουμα κι τουν τσιουμπάν(η) στην κάπα.*
• Οι κτηνοτρόφοι προτιμούσαν για τη φύλαξη των κοπαδιών τούς έμμισθους βοσκούς.
62. *Του σόι χαλνάει, του κουμπαριό δε χαλνάει.*
• Παλιότερα η κουμπαριά μεταβιβαζόταν με την ίδια θερμή της σχέσης από γενιά σε γενιά, ενώ η συγγένεια περνώντας από αδέρφια σε ξαδέρφια ξεθώριαζε με τα χρόνια.
63. *Τρανή χασιά φάι, τρανόν λόου μη λες.*
64. *Τρέχ(ει) λίγδα στουν παστό.*
• Εκεί που υπάρχουν αγαθά εκεί πηγαίνουν κι άλλα.
65. *Τσάκσι ηλικία σ'; Τσάκνου στουν κώλου σ'.*
• Όταν περάσει η ηλικία, τα πράγματα δυσκολεύουν.
66. *Τσάκσι τ' ζεύγλα.*
• Λέγεται γι' αυτούς που κόβουν απότομα τους δεσμούς, π.χ. τους οικογενειακούς, και απομακρύνονται, όπως απομακρύνονται βίαια τα βόδια όταν τσακίζουν τη ζεύγλα του ζυγού.
67. *Τ'ς γάτας του κουσί μέχρι τ'ν αχυρώνα είναι.* • Λέγεται ειρων. γι' αυτούς που δεν αντέχουν σε δραστηριότητες (εργασία, παιχνίδι) με μεγάλη διάρκεια.
68. *Τ'ς γριας/μπάμπους τα κλικούδια.*
• Λέγεται ειρων. γι' αυτούς που δικαιολογούνται λέγοντας άλλα αντί άλλων. Δεν είναι γνωστή η προέλευση της φράσης, πιθανολογείται όμως ότι ξεκίνησε από τις αβάσιμες δικαιολογίες κάποιας γριάς που δεν έκανε κλικούδια.
69. *Φάι παπά παχιά φακή να γιουμώσεις του βρακί.*
• Εννοεί ότι οι φακές διευκολύνουν την αφόδευση.
70. *Φλούδ(ι) δεν τουν αφήκι.* • Του μοιάζει απόλυτα, δεξ ζίφλουδους.
71. *Φυβγάτι πουδαράκια μ' να μη σας χέσ(ει) κώλου μ'.* • Οδηγία για να αποφεύγονται παράτολμες ενέργειες.
72. *Χέσκι ... (τετρασύλλαβο προπαροξύτονο όν.), κασίτι να φάμι.*
• Η φράση ειπώθηκε όταν μια οικογένεια αγωνιούσε και δεν καθόταν για φαγητό επειδή το μωρό τους υποφέροντας από δυσκοιλιότητα δεν μπορούσε να ενεργηθεί. Έκτοτε η φρ. λέγεται παρερμηνευμένη και ειρων. για τους υπερβολικά ανυπόμονους.
73. *Χρουστάει στου Μιχάλ(η).* • Ό,τι η κ. φρ. «χρωστάει της Μιχαλούς».
74. *Χώρα καίγιτι, γρια λούζιτι.* • Ό,τι η πρμ. 10.

2. Ονόματα παιχνιδιών της Τερπνής και της Νιγρίτας που παίζονταν στα χωριά της Βισαλτίας με άλλα ονόματα.

Οι παραπομπές δίνονται με τις συντομογραφίες:
Αγία Παρασκευή (Α. Παρ.), Αηδονοχώρι (Αηδ.), Βέργη (Βέρ.),
Δάφνη (Δάφ.), Δημητρίτσι (Δημ.), Καστανοχώρι (Κασ.),
Νικόκλεια (Νικ.), Σιτοχώρι (Σιτ.), Χουμνικό (Χουμ.).

αμπάρ(ι)· δεσ λεξ., στο Αηδ. *γαλατσάρ(ι)*, στη Βέρ. η *καμάρα*, στη Δάφ. *αμπαρούδ(ι)*, στη Σησ. το *λουρί*, στο Σιτ. η *καμήλα*, στο Χουμ. *αρμύρα παπαδιά*.
απλό ακίνητο· δεσ λεξ., στην Α. Παρ. *μάπα ντουβάρ(ι)*.
αραμπούδ(ι)· δεσ λεξ., στην την Α. Παρ. το *ντροκουλιακούδ(ι)*, στο Αηδ. το *καλάμ(ι)* ήταν ένα *αραμπούδ(ι)* που είχε *τιμόν(ι)*.
γρούνα· δεσ λεξ., στη Νικ. η *μπίσκα*.
δέλτα· δεσ λεξ., στο Αηδ. το *τρίγουνου*, στη Βέρ. οι *μπίλις*.
δο μ' κυρά μ' φουτιά· δεσ λεξ., στη Νικ. *δο μ' φουτιά*, στο Σιτ. *πού 'νι πόρτα*.
δύναμ(η)· δεσ λεξ., στο Σιτ. η *σκλουτραβίδα*.
ινιάρα· δεσ λεξ., στη Δάφ. η *τριώτα*.
κάηκι τ' παπά αχρώνα· δεσ λεξ., στη Νικ. το *μαντήλ(ι)*.
καλάμ(ι)· δεσ λεξ., στο Αηδ. η *σλιούτσα*, στο Σιτ. το *φλιακάτσ(ι)*.
καλουγιρούδ(ι)· δεσ λεξ., στη Νικ. *καλουγίριτσ(ι)*, στο Χουμ. το *καλουγιράκ(ι)*.
καρύδις· δεσ λεξ., στην Α. Παρ. τα *πιτρίτσια*, στο Αηδ. οι *γκουλιάσκις*, στη Βέρ. το *πιτρίτσ(ι)*, στο Σιτ. το *παπαδίτσ(ι)*, παρόμοιο στο Αηδ. ο *παπάς*.
κλείνους· δεσ λεξ., στο Αηδ., Σιτ. και Χουμ. η *καμμύτσα/καμμύτσ(ι)/καμμύτσια/καμμύσια*, στη Βέρ. και Νικ. η *μπιμπιλίκα*, παραλλαγή στο Αηδ. το *κνηγίτσ(ι)*.
κουκκαλάκ(ι)· δεσ λεξ., στο Σιτ. το *ασίκ(ι)*.
κουκκαλάκια· δεσ λεξ., στην Α. Παρ. τα *πιτρίτσια*, στο Σιτ. τα *ασίκια*.
κουκλούδις· δεσ λεξ., στο Σιτ. το *κουκλίτσ(ι)*.
κούκους· δεσ λεξ., στο Αηδ. η *κρυφή γκουλιάσκα*.
κουμπιά (2)· δεσ λεξ., αλλ. η *τσιουτσιούλα*, παρόμοιο ήταν το *καλαμούδ(ι)*.
κουτσουλόν(ι)· δεσ λεξ., στην Α. Παρ. η *ζύμ(η)*, στο Αηδ. τα *λιβάντα*, στη Βέρ. *ζύμ(η)-ζύμ(η)*, στη Δάφ. ο *κουτσάλους*, στο Χουμ. *ζύμ(η)-προυζύμ(ι)*, στο Αηδ. παρόμοιο το *λύκους βγήκι 'π' τ' φουλιά*.
κυνηγητό· δεσ λεξ., στη Δάφ. και στο Σιτ. *πατώ πατώ στα χόματα*, αλλού *λύκ(οι) κι ζαγάρια*.
λάστιχα· δεσ λεξ., στο Αηδ. η *κλούτσα*, στο Σιτ. το *λάστιχου*.
μαγκακατσέλια· δεσ λεξ., στην Α. Παρ. ο *τζίφους*, στο Αηδ. ο *μπίκους*, στη Δάφ. τα *καρκαδέλια*, η *ουμάδα*, στο Κασ. οι *αμάδες*, στη Νικ. ο *τσίφους*, στη Σησ. τα *κουτσέλια*, στο Χουμ. τα *κακατζέλια*, αλλού ο *κουκουρίκους*· παρόμοια ήταν στη Νικ. η *κατσιούλα* κι αλλού τα *μπούκια*.
μάδα· δεσ λεξ., στην Α. Παρ. η *ουμά*, στο Σιτ. η *ουμάδα*.

μες στου μπαμπά μου την αυλή· δεξ λεξ., στο Αηδ. *τσιαταλίνα παταλίνα*, και παρόμοιο το *τσιαι πατ γιαγουρί*.

μουντζούρς· δεξ λεξ., στην Α. Παρ. η *μουντζούρα*, στη Νικ. η *κασσίδα*.

μπαξίσ(ι)· δεξ λεξ., στην Α. Παρ. η *γραμμή*, στη Νικ. το *μισίτσ(ι)*.

μπίλις· δεξ λεξ., στην Α. Παρ. οι γυάλινες μπίλιες ήταν οι *γάζις*, στο Αηδ. οι *γκουλιάσκις*, στο Χουμ. τα *μπουμπάρια*.

να ρτει του κόκκινου· δεξ λεξ., στη Νικ. παρόμοιο το *μπίνι μπίνι σάρμπινι*.

ντροκουλιάκ(ι)· δεξ λεξ., στη Βέρ. το *τροκουλάκ(ι)*, στο Σιτ. το *αραμπούδ(ι)*.

παμπόρ(ι)· δεξ λεξ., αλλού λεγόταν *αετός*, *χαρταετός*, δεξ το *άστρου*, η *ψαλίδα*.

πάντα· δεξ λεξ., στο Δημ. η *κουτροπάντα*, στο Χουμ. η *στρώσ(η)*.

πατλάκ(ι)· δεξ λεξ., σε άλλα χωριά της Βισαλτίας το *κλειδί*, το *μουλύβ(ι)*, το *κουρσιούμ(ι)*.

πλακουτό· δεξ λεξ., στη Βέρ. το *μπιρουβνό*, στη Δάφ. η *γραμμούδα*.

πλιούκ(ι)· δεξ λεξ., στο Αηδ. το *ζαμπόκου*, σε άλλα χωριά της Βισαλτίας το *τσιαφλιάκ(ι)*.

ρόμι μπουγάσαντα· δεξ λεξ., στη Νικ. *μπουγάσαντα*.

σαμουλαδίκια· δεξ λεξ., στο Χουμ. το *σμπρουζίτ(ι)*.

σαταλίνα ματαλίνα· δεξ λεξ., στο Αηδ. η *αγριντιά*, στη Σησ. το *γαδουρίτσ(ι)*, στο Χουμ. η *γαδούρα*, σε άλλα χωριά *γκριντιά*, *καμάρα*, *μακριά γαϊδάρα*, *τσαταλίνα ματαλίνα*.

σβούρα· δεξ λεξ., στην Α. Παρ. η *καλαμαριά*, στη Δάφ. και στη Βέρ. το *φουρφούρ(ι)*, στο Σιτ. ο *κούρτσιους*.

σέρλα· δεξ λεξ., στη Δάφ. και στο Χουμ. ο *τσιαρακάς*.

σκαλιστά, τα· δεξ λεξ., στο Αηδ. παρόμοιο ήταν το *ντουβαρίτσ(ι)*.

σκαμνάκια· δεξ λεξ., στο Δημ. *τρεις κουκουρίτσα*, στη Νικ. το *σκαμνίτσ(ι)*, στο Σιτ. *ντουπ τ' αρνιά*.

σκαμνούδια, τα· δεξ λεξ., στη Σησ. τα *τσακαλούδια*.

στιφάν(ι)· δεξ λεξ., στη Δάφ. το *τρουχούλ(ι)*, στο Δημ. το *τρουκούλ(ι)*.

σφιντόνα· δεξ λεξ., στη Βέρ. η *φριάστα*.

σφύρκα· δεξ λεξ., στο Αηδ. η *ζαμπούνα* και το *ζαμπνάκ(ι)*, στη Βέρ. η *γκαϊντούδα*, στη Δάφ. η *σφυρίγκλα* και το *σφυριγκλούδ(ι)*, στο Σιτ. το *σφυρούδ(ι)*.

τα ένα μας τα δυο μας· δεξ λεξ., στο Χουμ. παρόμοιο το *μπιρ ντα μπιρ*.

τζίζ(ι)· δεξ λεξ., στη Δάφ. το *τζ(ι)ζ*.

τόξου· δεξ λεξ., στη Δάφ. και το Χουμ. η *σαίτα*.

τούλα-λασίτι· δεξ λεξ., στην Α. Παρ. το *κλέφτικου*, στο Σιτ. η *καμμύτσα*.

τριάρα· δεξ λεξ., στο Σιτ. το *τριώρ(ι)*, αλλού η *τρίλιζα*.

τριώτα· δεξ λεξ., στο Αηδ. το *δικαδικό και χαμά*, (Αδ), στο Σιτ. η *τριώδα*.

τρυπούδ(ι)· δεξ λεξ., στο Αηδ. το *γκουβίτσ(ι)*, στη Βέρ. η *γκουβούδα*, στη Δάφ. το *γκουγκούδ(ι)*.

τσίβους· δεξ λεξ., στην Α. Παρ. ο *τζίφους/τσίφους*, (το έπαιζαν όμως με *τόпка ή κουμπακόζνλου*), στο Δημ. ο *τσιόφους*, στο Σιτ. τα *σκατέλια*.

τσίκια· δεξ λεξ., στη Δάφ. ο *βιζύρς*, στο Σιτ. τα *ασίκια*, αλλού το *μαντήλ(ι)*.

τσικρίκ(ι)· δεξ λεξ., στη Νικ. τα *πουδάρια*.

τσιλίκ(ι)· δεξ λεξ., στο Αηδ. το *σκλέτσ(ι)*.

τσιλικάκια· δεσ λεξ., στην Α. Παρ. τα *τσιλικούδια*.

τσιουμ τσιουμ του λιφτό· δεσ λεξ., στη Δάφ. *τσιπ τιπ του λιφτό*, στο Χουμ. *τσιουπ τσιουπ το 'να του*.

'τ'ς τρεις πέτρα· δεσ λεξ., στο Αηδ. και στη Δάφ. *τρεις πέτρις*, στο Σιτ. τα *τουρλιά*.

τύφλα βουβάλα· δεσ λεξ., στην Α. Παρ. *γκαβιά γαδούρα*, στο Αηδ. και τη Νικ. το *τυφλίτσ(ι)*, στο Χουμ. το *μαύρον βόδ(ι)*.

φιδούδ(ι)· δεσ λεξ., στη Βέρ. *μπίλις*.

φίτσιους· δεσ λεξ., στο Αηδ. παρόμοιο παιχν. ήταν ο *κούκος*.

φλουγέρα· δεσ λεξ., αλλού η *σφύρκα*.

φούσκα· δεσ λεξ., στη Βέρ. η *μπισιούκα*, στη Νικ. η *μπισούρκα*.

φουσκοάλαμο· δεσ λεξ., στη Νικ. η *μασούρκα*.

χαρτς· δεσ λεξ., στο Σιτ. το *καζίκ(ι)*, αλλού το *μαχιρίτσ(ι)*.

χάσκα· δεσ λεξ., στη Βέρ. η *χλάτσκα*.

χρυσιά βέργα· δεσ λεξ., στη Δάφ. η *χρυσή βέργα*.

ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ
μετά την ανάρτηση του βιβλίου στο διαδίκτυο

α' ΛΕΞΕΙΣ

- ζαμπούρ(η)ς**, ο· ο γυναικάς, ο μεερμπάντης, [τουρ. *zampara* > ζαμπαράς].
- καμπούλ(ι)**, το· αποδοχή, παραδοχή, [τουρ. *kabul* (=παραδοχή, ομολογία κ.λπ.).
- κιρατζής**, ο· αγωγιάτης, μεταφορέας, [τουρ. *kiracı* (= ενοικιαστής, μεταφορέας)].
- κοιμμένου**, το· η λ. χρηση. μτφ. για το κύριο όνομα, *δε θυμούμι ποιο είναι του κοιμμένου τ'* = δε θυμούμαι το (υποκοριστικό) όνομά του, [*κόβου* > κοιμμένο, (κοιμμένο όνομα = υποκοριστικό όνομα)].
- κουντούρς**· δεξ λεξ., είναι και *κούντουρους*.
- κουτσιλιάρς, -ρου**· αυτός που φροντίζει μόνο τις κότες και καθαρίζει τις κουτσουλιές/κουτσιλιές τους· η λ. χρηση. ειρων. για άτομα με μειωμένες ικανότητες, [*κουτσιλιά* + *-άρς*].
- μαγειρίκους**, ο· μικρόσωμος μάγειρος, η λ. χρηση. στη Νιγρ. ειρων. ως προσων. κάποιου μικρόσωμου μάγειρου, [*μάγειρος* + υποκορ. κατ. *-ικος*].
- μπύνα**, η· η σύζυγος του μπέη, [*μπέ(η)ς*].
- μσό-/μσου-**· πρώτο συνθ. λ., ό,τι το κ. «μεσο-/μεσό-»· όταν τονίζεται το πρώτο συνθ. είναι «μσό-», π.χ. *μσόσκια*, όταν όμως δεν τονίζεται είναι «μσου-», π.χ. *μσουβδόμαδα*, [αρχ. μέσος > μεσο- > *μσό-/μσου-*].
- μσουβδόμαδα**· επίρρ., μεσοβδόμαδα, [π. *μσό-* + βδομάδα (<αρχ. εβδομάς)].
- ντάντανο**, το· διάδοση, κοινοποίηση, γνωστοποίηση, **[ηχοπ. λ., από νταν-νταν].
- προμηθεύου**· ρ., δεξ λεξ., [αρχ. προμηθής (= ο προηγουμένως σκεπτόμενος, προνοών, προσεκτικός, σώφρων) > προμηθεύς (προ-μαθεύς, προ-μαθαίνει) > Προμηθεύς, ο οποίος έκανε «σοφές προβλέψεις», που δίδαξε στους ανθρώπους τέχνες κι επιστήμες· το ρ. προμηθεύω δεν αναφέρεται στο λεξ. L.Sc., ενώ μτγν. καταγράφεται το ρ. προμηθεύομαι (= προνοώ), που έμεινε στην κ. ελληνική γλώσσα με τη σημ. «εφοδιάζομαι με κάτι»· αντίθετα στο γλωσσικό ιδίωμα του τόπου μας υπάρχει το ρ. προμηθεύω, ως *προμηθεύου* (= νουθετώ, συμβουλευώ), δηλαδή με την αρ. σημ. των λ. προμηθής / Προμηθεύς].
- σ(η)μαδιακός, -κιά, -κό**· δεξ λεξ., σημ. κι αυτόν που δίνει μήνυμα, *σ(η)μαδιακό όνειρο* = όνειρο που πιστεύεται ότι θα προμηνύει τα μελλούμενα.
- τζαντζανόκουλους**, ο· αρρώστια σαν την *τζάντζα*, η οποία αναφέρεται μόνο στα παραμύθια, [*τζάντζα* + *κόλους*].
- φουντιάζου**· {-ντιά-}, ρ., αναφέρεται στο *καπνό* και είναι γνωστό μόνο στο γ' προσ. του άορ. και του μέλλ., *φούντιασι/φούντιασαν, θα φουντιάσ(ει)/θα φουντιάσουν, φούντιασι του καπνό, πάνι να κόψς τ'ς φούντις* = έβγαλε φούντες το *καπνό*, πήγαινε να κόψεις τις φούντες, [δεξ *ξίφουντιάζου*].

β' ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ κ.ά.

1. *Άλλους αγκουμαχάει κι άλλους γκαβλουμαχάει.*
2. *Δε μας απόμνι δλειά.* • Έχουμε ευκαιρία και δε θα αφήσουμε κάποια δουλειά να περιμένει.
3. *Θα σι βάλ(ει) στου γαδούρ(ι) ανάποδα.* • Λέγεται για κάποιον που είτε ή έκανε κάτι το σοβαρά επιλήψιμο ή βλαπτικό· αναφέρεται στη διαπόμπευση, δεξ και πρμ. 386.
4. *Κει 'π' δεν έβανι (μυαλό) Θιός δεν μπορεί να βάν(ει) άνθρωπους.* • Οι ανόητοι δε γιατρεύονται.
5. *Κότσι πούτσι.* • Φρ. που πιθανώς προέρχεται από τη νηπιακή γλώσσα· λέγεται όταν κάποιος επαίρεται για κάτι ασήμαντο, μηδαμινό, [κότσ(ι)-κότσ(ι)].
6. *Ντάντανο το έκανεσ.* • Το βούιζες, το μεγαλοποίησες, το, διέδωσες
7. *Σ' αυτό το σπít(ι) ούτι κούντουρους σκύλους δε πατάει.* • Έκφραση για τον αντι-κοινωνικό, τον απομονωμένο.
8. *Σημείου του ουρίζουντα.* • Λέγεται κοροϊδευτικά για μικρόσωμα και άσαρκα παιδιά.
9. *Τα έκανε καμπούλ(ι).* • Τα σκέπασε, τα κατάπιε· λέγεται όταν κάποια δυσάρεστη κατάσταση ή εξέλιξη αφορά ή ανάγεται σε «δικό» πρόσωπο.
10. *Φνοι είνι κόλους κι βρακί.* • Λέγεται για φίλους που ταιριάζουν και είναι πάντα μαζί.

γ' ΚΥΡΙΑ ΟΝΟΜΑΤΑ

ΟΝΟΜΑΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΒΑΦΤΙΣΤΙΚΑ

ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ και ΥΠΟΚΟΡΙΣΤΙΚΑ

Μαρία

Μαράτα

